УДК 657.9

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОЦІНКИ ПОТОЧНИХ ЗОБОВЯЗАНЬ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Кубік Валентина Дмитрівна,
старший викладач
Волчек Руслан Миколайович,
к.е.н., доцент
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, Україна
kybik290162@gmail.com
ruslan1981196@gmail.com

Анотація. Досліджено питання оцінки поточних зобов’язань за вимогами національних та міжнародних стандартів, їх схожість та розбіжності. Приділено увагу проблемам дисконтування та формування облікової політики підприємств з метою чіткого відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності.

Ключові слова: поточні зобов’язання, дисконтована вартість, оцінка, ставки дисконтування, НП(С)БО 11 «Зобов'язання».

Процес управління фінансово-господарською діяльністю підприємства неминуче пов'язаний з оцінкою. Під оцінкою часто розуміють вартісне вимірювання об’єктів бухгалтерського обліку, зокрема, господарських засобів, джерел їх утворення та результатів діяльності. Одним з найменш досліджених є питання оцінки поточних зобов'язань. Проблема оцінки поточних зобов'язань набуває актуальності у зв’язку з фінансовою кризою та зростаючою проблемою неплатежів, які на сьогодні тісно пов’язані з військовим станом в державі.

Багато підприємств призупинили свою діяльність, саме тому вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду оцінки зобов'язань є необхідним та актуальним для запровадження на практиці.

Огляд літератури з теорії бухгалтерського обліку підтверджує, що вчені продовжують тлумачити оцінку як складову методу бухгалтерського обліку. При цьому основний наголос робиться на тому, що оцінка – це вираз у грошовій формі майна підприємства з метою узагальнення даних у бухгалтерському обліку та звітності. Відповідно, як зазначають Безверхий К. та Бочуля Т. в своїй статті, оціночне зобов'язання, якщо передбачуваний термін виконання зобов'язання перевищує один рік після звітної дати, необхідно оцінювати за вартістю, що має визначатися шляхом дисконтування. При встановленні ставки дисконтування слід виходити із прогнозного рівня інфляції і ставки рефінансування НБУ [1, с. 19].

Так Малюга Н.М. зазначає, що «оцінка – це процес усвідомлення позитивної чи негативної значимості будь-яких господарських явищ, результатів праці, форм виробничо-трудової діяльності, матеріальних вчинків, здобутків господарювання для задоволення людських потреб, інтересів, цілей суб’єкта» [2, с.24].

Метою оцінки автор вважає формулювання основного завдання, яке слід вирішити в результаті оцінки. Формулювання мети оцінки дає змогу встановити повне і правильне найменування об’єкта оцінки, вид активів, які оцінюються, вид майнових прав, які оцінюються, дату оцінки [2, с. 27].

А Ловінська Л.Г. визначає оцінку «як складову методу бухгалтерського обліку, за допомогою якої здійснюється вимірювання вартості об’єктів бухгалтерського обліку, створення якісних характеристик обліково-економічної інформації та інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства й ефективності його менеджменту» [3, с. 26]. Автор визначає мету оцінки як функцію управління, у межах якої вона реалізується.

Поняття «оцінка» в Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4] та НП(С)БО використовується у тлумаченнях

принципу бухгалтерського обліку, сутності активів, зобов'язань, доходів і витрат, змісту облікової політики, а також фігурує у формулюванні принципів бухгалтерського обліку.

Згідно з НП(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» облікова оцінка – це попередня оцінка, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами.

У НП(С)БО 11 «Зобов'язання» виділено підрозділ «Визнання та оцінка зобов'язання», а інформація про види оцінки зобов'язань, в яких випадках вони застосовуються, про критерії визнання зобов'язань, відсутня. Лише зазначено, що поточні зобов'язання відображаються у балансі за сумою погашення, тобто недисконтованою сумою грошових коштів або їх еквівалентів, яка буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства, але ж не до всіх поточних зобов'язань можна застосувати таке твердження [5].

Підхід до тлумачення оцінки як до процесу вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку і як до процесу створення якісних характеристик облікової інформації втілено у трьох принципах підготовки фінансової звітності, сформульованих у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» та в НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Це принципи безперервності діяльності, історичної (фактичної) собівартості та обачності.

Враховуючи принцип безперервності діяльності, зобов'язання підприємства оцінюють, враховуючи припущення, що його діяльність триватиме й надалі. Щодо принципу історичної (фактичної) собівартості, то на його основі визначено пріоритет оцінки активів, враховуючи витрати на їх виробництво та придбання. Проте найважливішим принципом, який необхідно застосовувати в процесі оцінки зобов'язань, є принцип обачності. Він передбачає використання в бухгалтерському обліку методів оцінки, які запобігають заниженню сум визнаних зобов'язань.

Незважаючи на внесені з жовтня 2019 року зміни до НП(С)БО, питання

порядку дисконтування за НП(С)БО досі залишається дещо дискусійним. МСФЗ ж передбачає більш чіткі правила та вимоги.

Відповідно до НП(С)БО необхідність в дисконтуванні при первісному визнанні зобов'язань опосередковано регламентовано НП(С)БО 11. При формальному прочитанні НП(С)БО в минулій редакції можна було дійти висновку, що дисконтуванню підлягала виключно заборгованість, на яку нараховуються відсотки. До того ж, положення щодо дисконтування були досить чітко визначені виключно для довгострокових фінансових зобов'язань. При цьому, питання яким чином обліковувати різницю між фактичною собівартістю при первісному визнанні та теперішньою вартістю на дату складання балансу, залишається відкритим [6, с. 52].

В цілому, серед важливих змін до НП(С)БО, слід відзначити уточнення щодо застосування положень про дисконтування для будь-якої довгострокової кредиторської та дебіторської заборгованості. Нормативна база з бухгалтерського обліку в Україні щодо оцінки об'єктів бухгалтерського обліку при їх визнанні і відображенні в балансі загалом відповідає міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ) та міжнародним стандартам бухгалтерського обліку (МСБО). У міжнародній практиці цей аспект розглядається в МСБО 1 «Подання фінансових звітів», МСБО 10 «Непередбачені події і події, які сталися після дати балансу», МСБО 12 «Податки на прибуток», МСБО 17 «Оренда», МСБО 19 «Виплати працівникам», МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСБО 37 «Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи». Це обумовлено тим, що національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) розроблялися на основі МСБО, тому в них відображено особливості сучасної міжнародної системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Питання оцінки належить до таких особливостей. Проте, у МСБО та у НП(С)БО не має чіткого формулювання положення щодо того, за якою оцінкою об'єкти бухгалтерського обліку мають оцінюватися при визнанні і відображенні в балансі. Щодо МСБО, то це не можна вважати

недоліком, оскільки вони є узагальненням світової практики і висвітлюють тільки концептуальні засади обліку та мають рекомендаційний характер. Що ж стосується національних НП(С)БО, то варто було б зазначити, що питання оцінки об'єктів обліку повинні бути більш конкретизованими, щоб запобігти неточностям при складанні звітності.

На підставі проведених досліджень з питання оцінювання поточних зобов’язань можна зробити висновки, що дане питання має ще ряд невирішених питань. На сьогоднішній день питання методики оцінки поточних зобов'язань та їх відображення в бухгалтерському обліку потребують подальших наукових досліджень. З метою детальнішого розкриття вимог щодо визнання та оцінки поточних зобов'язань в обліку, наведених у НП(С)БО 11 «Зобов'язання» та їх доповнення, доцільно було б розробити методичні рекомендації з обліку поточних зобов'язань, в яких би розкривалась інформація щодо використання видів оцінки, наводилась методика розрахунку вартості для різних видів поточних зобов’язань та умови відображення поточних зобов'язань у фінансовій звітності.

Список літератури

1. Безверхий К., Бочуля Т. Методичні рекомендації з оцінки активів і зобов’язань для формування облікової звітності. Науково-практичний журнал Бухгалтерський облік і аудит, № 9 2014. С. 15-26.

2. Малюга Н.М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи. Монографія. Житомир, 2007. 384 с.

3. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку: Монографія. К.: КНЕУ, 2006. 256с.

4. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text

5. НП(С)БО 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів

України від 31 січня 2000 р. № 20 зі змінами і доповненнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text

6. . Кубік, В. Д., Волчек, Р. М. Оцінка зобов’язань підприємств в умовах застосування міжнародних стандартів фінансової звітності. Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць. Одеса : Одеський національний економічний університет. 2020. № 3-4 (74-75). С. 45–56. URL: http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2020/74-75/pdf/45-56.pdf